

*No studenta
Zaķa
līdz rektoram
Zaķim*



*Visam ir savs sākums
un savas beigas...*

... m̄isu m̄lajam rektoram...

No studenta
Zaķa
līdz rektoram
Zaķim



Visam ir savs sākums
un savas beigas...

Paldies, studenti, par uzdrīkstēšanos!
"Pasaki, kas ir tavi draugi, un es pateikšu,
kas esi tu pats!" Bet vai varu būt drošs,
ka mani atgrieziet par labu cilvēku, ja par
saviem draugiem uzdošu tikai tos vislabākos?
Uz to necerot, atgriezās, ka man ir bijuši un
šodien ir visdažādākie draugi, kurus, kā tos,
atšķirībā no bērniem, dara pieaugušie, rakstn
par laimabiedriem.

Mani par pieaugušo pārvērtā Latvijas Universi-
tātē, kuras slietnui pirmo reizi pārkāpu
1955. gadā. Tad arī sākās mana pārtapsana
no studenta - Zana par rektoru - Juri Zari.
Šajā laikā esmu pārvērties līdz nepaģisānai.
Mani pārvēidoja LU tā, ka beidzot pats
iedrošinājos sākt pārvēidot LU.

Kas no tā sanācis? Ne man par to spriest.
Mēdz teikt: "Patērētājam vienmēr ir taisnība!"
Un mūsu patērētāji esiet Jūs - studenti.
Jūs esiet arī mani draugi un laimabiedri,
kas paveikto var vislabāk novērtēt. Ja neesiet
to izdarījuši līdz šim, tad, lai man, esiet
baidījušies no mana ieņemamā amata.

Nu šim bailēm ir pienācis gals!
Nu es ar bailēm vērsu šī saucējuma lapas!
Un tomēr - tikai Jums ir tiesības teikt
visu, kā tas īstenībā ir!

Par to no sirds pateicīgais

Rīgā, 2000. gada 31. maijā

Kā liecina rokraksts, šis stāsts būs par ikdienišķu cilvēku, kam nav galēju, ekstra īpašību. Viņam¹ nav zema pašapziņa, un viņš nejūtas nomākts. Viņš nav vēss un skarbs pret apkārtējiem, tāpēc ar viņu ir viegli kontaktēties, tomēr kādreiz viņu var aizskart, aizvainot un sadusmot. Viņam mēdz būt svārstīgs garastāvoklis. Šo cilvēku var emocionāli ietekmēt, izskaidrojot situāciju sirsnīgi, jo viņš nav histērisks un nesavaldīgs, bet samērā jūtīgs. Šim cilvēkam piemīt stingriba, bet skarbais vārds tiek ieviests kā drēbes gabalā vai cimdā. Viņš atklātībā nezaudē mēru, ja ir nepieciešams, var būt noslēgts un neizpaust informāciju. Izšķirošos un svarīgos jautājumos neuzticas visiem. Viņš prastu glabāt pat valsts noslēpumu.

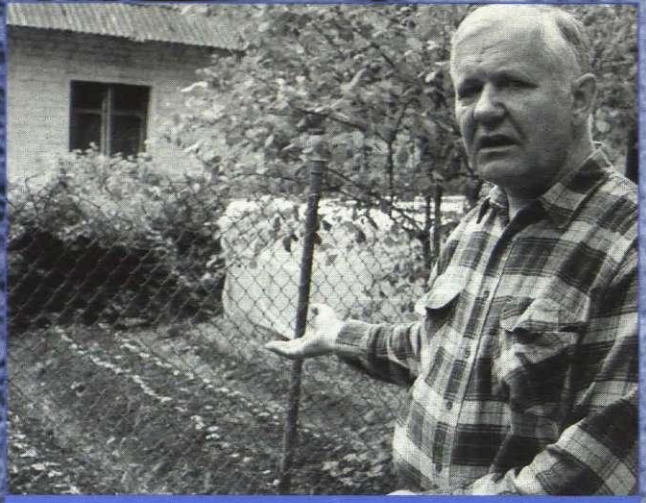
Šī cilvēka fantāzijas nav pārākas par realitāti, jo starp reālo, materiālo, ideālo un fantāziju pastāv līdzsvars.

Viņš ļoti labi apzinās diplomātijas vērtību un tās lomu. Izšķirošos momentos izsakās skaidri un lakoniski. Lai gan viņš ieņem augstu amatu, viņam nepiemīt brutāla sava viedokļa uzspiešana.

Rīcības saskaņošana un dažādu jautājumu nokārtošana ir galvenais pamatprincips, jo ikdienā jāsaskaras ar dažādiem cilvēkiem. Ar viņu var sarunāt, protams, ja runātājs neizvirza pilnīgi pretēju ideju. Ar ikvienu cilvēku visu var nokārtot bez konfliktā, jo viņš nepaspiež padotos un nelec acis augstāk stāvošiem. Tas varētu būt par iemeslu tik ilgi un sekmīgai darbībai ieņemamajā amatā. Viņš ir mainītājs, bet nav radikālu reformu piekritējs, jo atbalsta augšanas procesu, tāpēc, lai pierastu pie jaunā, viņam ir vajadzīgs adaptēšanās periods. Viņam nav lielu ambīciju, jo nevēlas izlikties lielāks nekā ir. Tēlaini runājot, šis cilvēks ir kā nenogrimstoša laiva, prot peldēt tā, lai nenogrimtu.

Grafologs Jānis Arvīds Plaude

¹ Viņš – vīrs, tēvs, vectēvs, fizikas profesors, Latvijas habilitētais doktors fizikā, LZA akadēmiķis, Latvijas Universitātes rektors – Juris Zaķis.



Ogrē, Zaķu ielā 6 – ir vieta, kur es piedzimu. Toreiz te bija cita māja un tā nu sanāk, ka vienā no šīm dobēm ir tā vieta, kur stāvēja mana gultiņa.



Pirmajā klasē sāku mācīties 1944. gada vēlā rudenī. Skolas gaitas uzsāku tikai astoņu gadu vecumā, tādēļ es (1) un mans brālis (2) mācījāmies kopā.

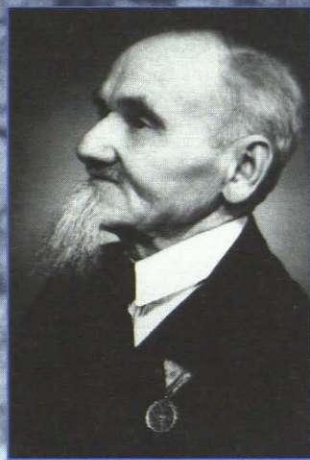
Viss sākās Zaķu ielā...

Pagājušā gadsimta trīsdesmitajos gados, precīzāk, 1936. gada 4. novembrī kādā Latvijas nostūrī, ko sauc par Ogrī, aizsākās mūžs kādam godīgam, godprātīgam un ļoti gudram cilvēkam. Toreiz vēl neviens nezināja, cik lielus un diženus darbus veiks šis puika, kuram tika dots vārds Juris - Juris Zaķis. Lai cik tas divaini arī nebūtu, galvenais pasakas varonis piedzima Zaķu ielā. Varbūt liktenis izspēlēja šādu sakritību, lai jau iepriekš parādītu, ka ir ārkārtīgi svarīgi būt pareizajā vietā un laikā.

Viņa māte Eiženija bija mājsaimniece un izaudzināja piecus bērnus – Rasmu, Juri, Ēriku, Zigrīdu un Guntu. *"No savas mātes guvu tieksmi pēc stingras, pat viennozīmīgas kārtības, stingrību, noteiktību un nopietnību. Un zem tā visa jutu kaut kādas dziļas un tālumā ejošas tieksmes, nepiepildītus sapņus, ceļšanos izrauties no ikdienības."* Tēvs Roderihs bija namdaris, vēlāk strādāja Ķegumā par ūdenslidēju. *"Tēvs man ļāva saprast cilvēku attiecību daudzveidību, kura nebūt nav ietverama kaut kādos stingros, iepriekš noteiktos rāmjos. Redzēju, ka viņu velk sabiedriskas aktivitātes un ka viņam piemīt laba humora izjūta. Un tomēr viņš man likās nedaudz noslēpumains un pat ne visai saprotams. Bet tieši tas mani visvairāk pievilka."*

Aizsākās Jura skolas gaitas, viņš mācījās ar lielu zinātkāri un centību. Viņš bija strādīgs, jo, jau mazs būdams, vasarās strādāja par elektriķa mācekli. Vēlāk gadu nostrādāja par fotogrāfu. Pirmais tēva dēls bija tik centīgs, ka, beidzot skolu, ieguvis sudraba medaļu.

Tālākais ceļš viņu aizveda uz galvaspilsētu, lai uzsāktu studijas Latvijas valsts universitātes Fizikas un matemātikas fakultātē. *"Kāpēc fizika? Es nezinu, bet, strādājot par elektriķi, man ļoti iepatikās elektrības lietas."* Toreiz ne viņš pats, ne arī citi nevarēja iedomāties, cik liela nozīme būs Universitātei viņa dzīvē. Viņu interesēja sārmu metālu hologenīdi ar dažādiem piemaisījumiem.



*Vēctēvs (no tēva puses) bija
galdnieks. Viņš
pina krēslus un par
to dabūja godalgas.*



*Mūsu ģimene – mana māte
Eižentija un tēvs Roderihs, vecākā
māsa Rasma, es un mans brālis
Ēriks, kurš sēž klēpī mammai.
Māte audzināja bērnus, bet tēvs
bija namdaris un ūdenslīdējs.*

*Pirms tešanās skolā
iemācījos pīpēt, bet
atmetu. Otrreiz man nav
nācies atnest, jo tā arī
neatsāku smēķēt.
Vislabākie smēķi ir no
avenū lapām, jo tām
piemīt maiga garša, bet
ābelēm – kodīgāka.
“Šis ir labākais no
maniem smēķiem.”*

Ari šeit mācības sokas, un augstskolu viņš pabeidza kā teicamnieks. "Tā arī studijas 1960. gadā beidzu kā vienkāršs teicamnieks un nekas vairāk. Tas man deva tikai iespēju pirmajam ieiet pa sadales komisijas durvīm un ārpus konkurences pieņemt viscēlāko no visiem darbu piedāvājumiem. (...) Pieņēmis piedāvājumu strādāt tikko absolvētajā mācību iestādē, nekādi nevarēju iedomāties, ka no tās dienas un līdz pat pašreizējam laikam palikšu uzticīgs šai savai vienīgajai nopietnajai darba vietai. Mainījās tikai mani ieņemamie amati, grādi un tituli.

Redzot straujo izaugsmi LPSR Zinātņu akadēmijā un LPSR rūpniecībā, malā negribēja palikt arī Universitāte. Un tomēr traucēja tas, ka Universitāte nevarēja garantēt kategoriski pieprasīto savu nozīmīgo pētījumu slepenību. No piedāvājuma veidot slēgtas laboratorijas vai pat veselas fakultātes mēs atteicāmies, jo tajās varētu iekļūt tikai "atlasītie" studenti, kuru vidū mūsu tautieši būtu visai pamaz, jo vairumam taču bija "netīrās" biogrāfijas. Un tā izvēlējamies samērā neitrālo vārdu - pusvadītāji, ar to apsoties sekmēt pusvadītāju rūpniecības attīstību ar fundamentāliem fizikāliem pētījumiem šajā jomā, slepeno praktiskāko daļu atstājot citu ziņā."

Kā jau kārtīgam vīrietim pienākas, viņš izvēlējās sev dzīves biedri Maiju, te gan uzreiz jāpiebilst - ne viss ritēja tik gludi un vienkārši, kā varbūt bija iecerēts, jo viņu ceļi šķīrās. Tomēr šajā laulībā piedzima trīs bērni - Guntars, Viktors un Anda. "Nāca pienākums pret ģimeni, kas prasīja, lai es saņemtu kaut cik normālu algu. Padomju laikā to izdarīt varēja, sekmīgi aizstāvojot disertāciju, kas nodrošināja automātisku un jūtamu algas pieaugumu. Tā es trīsdesmit gadu vecumā, būdams viena bērna tēvs, kļuva par PSRS fizikas un matemātikas zinātņu kandidātu un tūlīt varēju atļauties savu ģimeni palielināt par vēl dažiem bērniem."



Lolita Sprūge,

LU Studiju daļas vadītāja

Ja mums kādreiz prasa, kāds ir latvieša tēls, tad vienmēr esam atbildējušas, ka tas asociējas ar Juri Zaķi. Pirmkārt, uzvārds, otrkārt, viņa augums un stāja, treškārt, viņš ir tāds kā īsts zemnieks - strādīgs, darbīgs, ģimenisks. Juris Zaķis ir ļoti prātīgs un dzīves gudrs. Ja kaut kur braucam, tad rektors visu ceļu var interesanti stāstīt, jo viņa zināšanas ir ļoti plašas, tās neaprobežojas tikai ar vienu zinātnes nozari. Juris Zaķis mīl diezgan daudz un gari runāt, un ne vienmēr ļauj iespraukties citiem, bet viņa runāšana nav bezmērķīga. Viņš prot no auditorijas attieksmes un replikām izdarīt secinājumus.



*Skolas ballēs bija slikti,
jo es vienmēr biju tas,
kurš darbojās ap
radiolu.*

*9. klasē es nemācījos Ogrē, bet
gan vakarskolā Rīgā un
strādāju fotoateljē. Šeit es
atrodos pie savas darbavietas
Kr. Barona ielā. Ap stūri bija
Dailes teātris. Darbnīcā taisīja
fotoportretus un daudzi nāca
fotografēties. Es kļuvi par
profesionāli un tāpēc darba
grāmatiņā, kura vēl šodien man
ir vienīgā, ierakstīts –
професия—фотограф.
Tātad pēc pamatprofesijas esmu
fotogrāfs. Man nebija, kur Rīgā
apmesties, un es tepat augšā
laboratorijā gulēju.*

1953. gada marts

“Mani kolēģi sāka mani “apstrādāt”, pierunāja kļūt par toreiz jau palielās pusvadītāju fizikas problēmu laboratorijas vadītāju. Tā pirmo reizi sastapos ar cilvēku sabiedrībā labi pazīstamu likumību – kas sevi labi parādījis padotā lomā, tiek aicināts par priekšnieku.”

Un tā vienu dienu viņš sāka strādāt kopā ar jauko Anitu, bet bija jāpaiet vairākiem gadiem... Juris bildināja Anitu, un viņa sacīja - “Jā!” - vārdu. Tā pirmais tēva dēls tika pie diviem audzubērniem – Diānas un Ralfa. Tagad visi, arī vecvecāki, audzina mazbērnus – Romiju, Alisi, Artūru, Matīsu, Oskaru, Pēteri, Reini, Juri un Danu.

Šīm veiksmēm sekoja arī citas – viņš kļuva par Cietvielu fizikas institūta (CFI) pirmo direktoru. Likās, ka ir sasniegts zināms papildījums. Tomēr...

“1984. gadā kārtējo reizi pārkāpu savus principus. Vai tad es nejutu, ka CFI direktora krēsls ir mani griesti un pat zināms ideāls stāvoklis? Vai tuvākajā laikā man jau nebija gandrīz vai automātiski jākļūst par pilnu akadēmiķi? (..) Manas pārdomas apsteidza pati dzīve. Negaidīti saņēmu piedāvājumu pāriet darbā par universitātes zinātņu prorektoru. (..) Un tā 1984. gadā manā dzīvē sākās jauns posms. Atkal biju tipisks padotais ar ļoti mazām tiesībām.”

Vai toreiz kādam, vai viņam pašam ienāca prātā doma par Zaķi kā Universitātes rektoru?

“Biju viens no kandidātiem un beigās uzvarēju. Viss notika samērā vienkārši, kā jau tad, kad kaut ko dara pirmo reizi un nav jāvadās pēc kaut kādiem sen iedibinātiem stingriem kanoniem. (..) Bet neko tā īsti nepaspēju izdarīt (prorektora amatā), pilnīgi negaidīti nokļuju rektora krēslā. Tas bija sākums jaunai vadības skolai, kurā atkal biju “pirmziemnieks”. Toreiz bija raksturīgi lēkt vai tikt iemestam ūdenī un tikai tad mācīties peldēt. (..) Man izeja bija tikai viena: izlikties, ka peldēt protu, vai vadīties pēc paša utopijas, ka peļķe



Runā, ka...

Ojārs Judrups,

LU Fizikas un matemātikas fakultātes dekāns

*Liels filozofs gan tiešā, gan
pārnestā nozīmē ar ļoti augstu
inteligences koeficientu.
Komunikabls, tāpēc saprasties ar
viņu var visos līmeņos.*

Šī ir tā skaistā māja Ogrē, kur mana kundze visu ravē.

Māju 30-to gadu sākumā uzcēla Hilbigu ģimene, uz kuru 1940. gadā pārcēlās Zaķu ģimene. Interesanta likumsakarība – mājas pirmais saimnieks bija arhitekta Gustava Hilbiga dēls. G. Hilbig savulaik projektēja LU ēku Raiņa bulvārī 19.

"Te bija siena, un aiz tās bija mazs kabinetīns, tepat bija gulta, skapītis, galdiņš un šis bija mans lodziņš:"



Man bija tāda skumja klase, jo es biju vienīgais zēns un neapšaubāmi, tur bija meitenes, kuras gribēja tajā laikā ar mani precēties.

Tuvojoties skolas beigām, es tā arī nebiju testājies komjauniešos. Ar pionieriem bija tā, ka es gandrīz iestājos, bet sapratu, ja iestāšos, tad ar mani ir cauri. Komjauniešos, tad man tiešām bija bail. Vidusskolas pēdējā klasē – 1955. gadā, es biju īsts teicamnieks un, tad direktore man teica – jā, nebūsi komjaunietis, tad universitātē iekšā netiksi. Manas bailes pārgāja varonībā. "Ak, tā, es nebūšot universitātē", pie sevis nodomāju. Bet es jau nebiju tik dumjš, lai es nezinātu, ka Fizikas un matemātikas fakultātē nav nekāda konkursa, un kur teicamniekus pieņem. Pilnīgs teicamnieks es nebiju, jo latviešu valodas eksāmenā "sataisīju" kļūdas un līdz ar to man nebija zelta medaļa, bet tajā laikā tā saucamā sudraba medaļa bija gan.

jau nemaz nav tik dziļa, ka citi jau nepeldētu labāk par mani, ka glābšanas riņķi jau ir izgudroti u.tml.”

Pa šiem gadiem visādi ir gājis – daudz redzēts, daudz piedzīvots un daudzu zemju brīnumi skatīti, bet viņš vienmēr palicis uzticīgs savai zemei. *“Kaut arī ārpus dzimtās zemes Latvijas esmu bijis ne vienu reizi vien, sevi pie pasaules lielceļu staigātājiem pieskaitīt nekādi nevaru. Esmu dzimis un audzis ģimenē, kuru pasaules notikumu vēji nav izkustinājuši no vietas.”*

Morāle: gribi kļūt par fiziķi – piedzimsti Zaķu ielā.



Runā, ka...

Ilmārs Bišers,

Jurists

Pirms pāris gadiem es biju uz Jura Zaķa jubileju, un mēs uzdāvinājām speciāli veidotu puķu pušķi, kur galvenā sastāvdaļa bija kāpostgalva. Sākumā pat domājām, vai viņš neapvainosies, bet Zaķa kungam šī kompozīcija pat ļoti patika.

Viņš nekad nav izrādījis pārākumu tikai tāpēc, ka ir rektors, bet es – tikai profesors. Viņš māc darbā ieturēt pārdomātu, stingru, bet tajā pašā laikā demokrātisku līniju. Zaķa kungs savā darbībā ir daudz darījis, lai nosargātu LU patstāvību.

Daudz darījis, lai atgūtu LU īpašumus, kuri padomju laikos tika “izsvaidīti” un izvazāti.



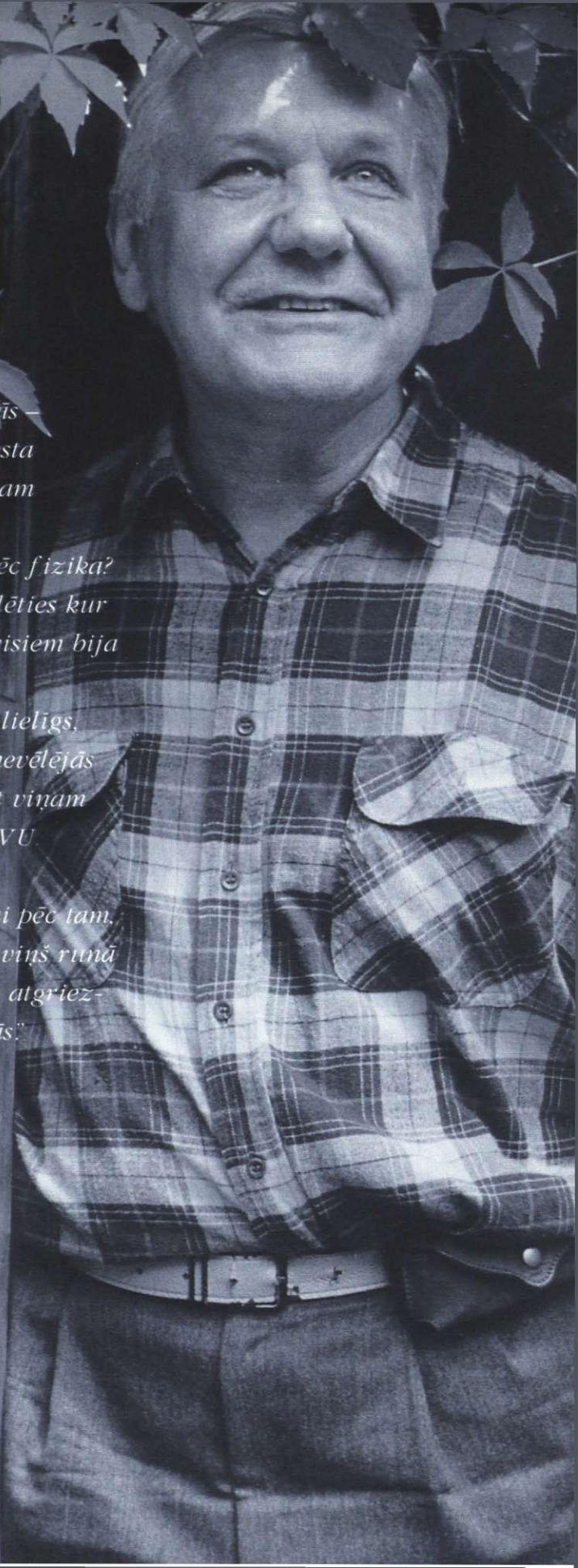
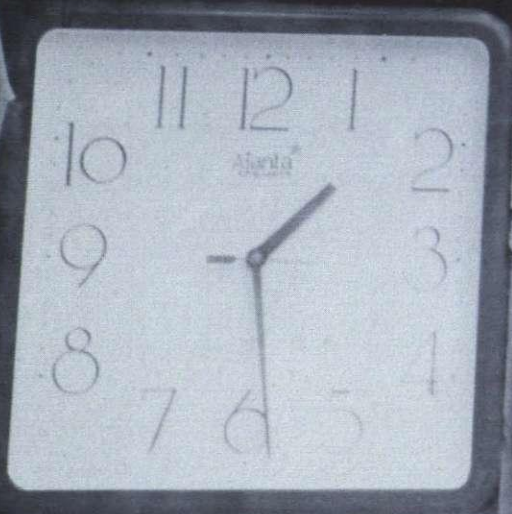
*Vecākā māsa **Rasma Zaķe**, māksliniece:*

"Viņš ir savrupš cilvēks, iegrimis savās domās – sevišķi svētdienu pēcpusdienās, kad viņš raksta pirmdienu runas. Tad viņš neatceras, ko viņam saka un ko ar viņu sarunā.

Vienmēr viņš ir bijis laikmetīgs cilvēks. Kāpēc fizika? Es tiešām nezīnu, jo viņam bija iespēja izvēlēties kur studēt. Tas, ka viņš izvēlējās studēt fiziku, visiem bija pārsteigums, jo toreiz fizika nebija modē.

Iespējams, viņš tagad, būdams rektors, šķiet lielīgs, tomēr tā tas nau. Atceros, ka viņš ārkārtīgi nevēlējās pamest darbu Cietvielu fizikas institūtā, bet viņam nācās pakļauties "spiedienam" un kļūt par IVU prorektoru.

Ivars Lācis saka, ka turēšoties pie fizikas, lai pēc tam, ja nu kas, varētu atgriezties. Es domāju, ka viņš runā tieši par Juri. Īstenībā viņam nav vairs, kur atgriezties, jo rektors ir amats, tā nav nodarbošanās."



Dzīve, laiks, izjūtas...

Rektors tā ir kalpošana sabiedrībai. Tēva loma ir mīlestība pret ģimeni, un tā nav salīdzināma ne ar ko citu. Savukārt, fiziķis tā ir augstākā bauda. Cilvēkiem vismīļākā ir bauda, tomēr, ja jāizvēlas starp diviem pienākumiem – kalpot sabiedrībai vai būt tuvāk ģimenei?

Ģimene tomēr ir pirmajā vietā, lai gan dzīvē ir bijis otrādi, jo rektors ir vairāk spēka prasījis nekā tēvs. Bet bija situācija, tiesa, ne visai patīkama, kad būdams rektors kompensēju to, ko neizdarīju kā tēvs. Manam bērnam, stājoties augstskolā, kāds teica: "Ja jau tāds tēvs, tad skaidrs, ka mēs jūs varam pieņemt." Kad es to dzirdēju, man kļuva savādi.

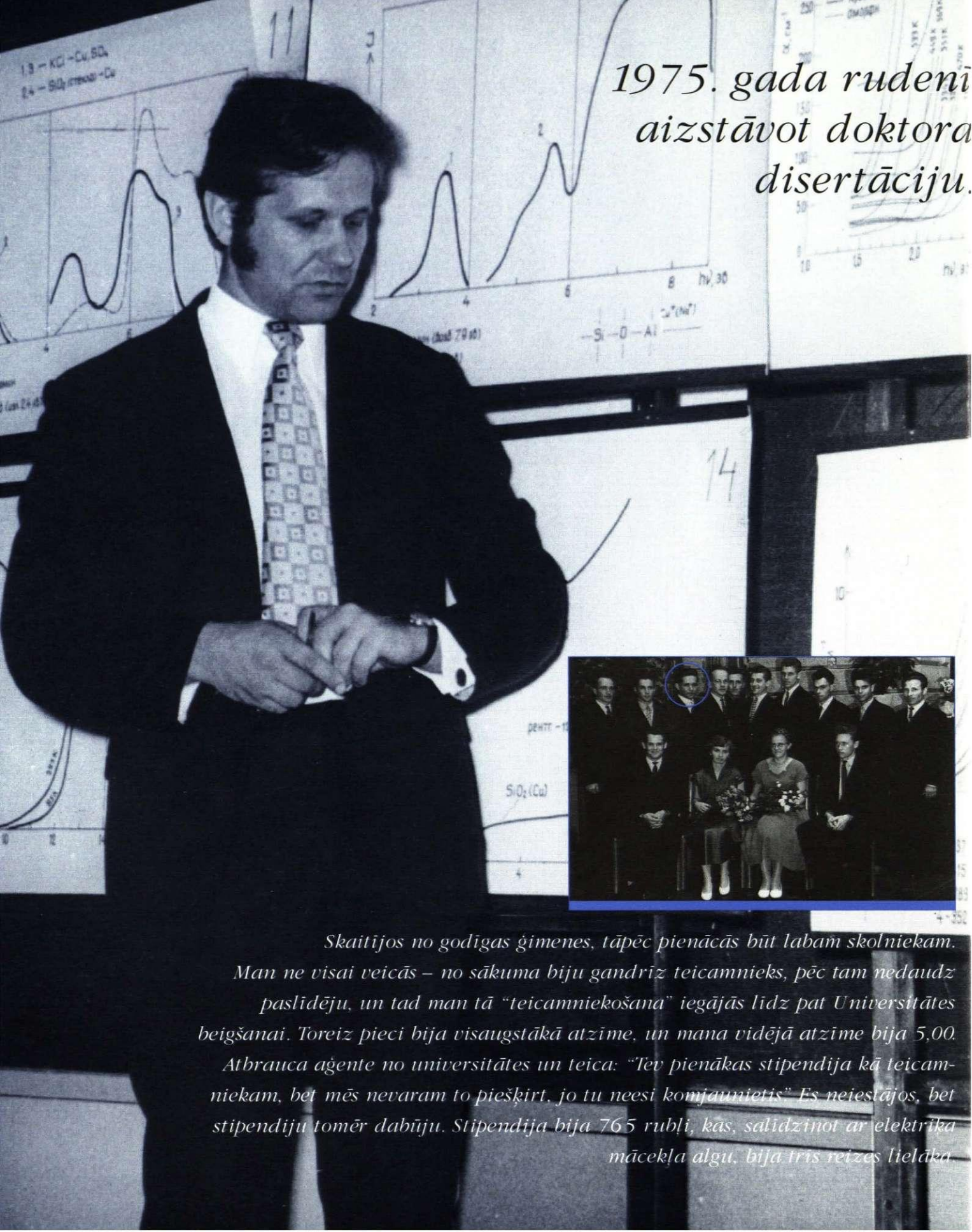
Lielie mērķi – piepildījušies!

Ja runā par lielajiem mērķiem tādā nozīmē – vai dzīve ir nodzīvota ar jēgu, tad gribu teikt – pilnīgi piepildījušies. Ja es būtu uzstādījis lielākus mērķus, tie būtu bijuši nereāli. Man liekas, reālie mērķi ir sasniegti tik augsti, tāpēc, ka esmu darījis, cik spējis.

Piederība Latvijai

Piederību es neizjūtu ne kur citur, izņemot Latviju. Visvairāk mani ir iespaidojusi Amerika – ne tāpēc, ka tur ir visinteresantāk, bet gan brīvība un amerikāņu nepiespiestība. To var izjust tikai tajā brīdī, kad tur atrodas. Dzīvot ilgāk par gadu –

1975. gada rudenī
aizstāvēt doktora
disertāciju.



Skaitījos no godīgas ģimenes, tāpēc pienācās būt labam skolniekam. Man ne visai veicās – no sākuma biju gandrīz teicamnieks, pēc tam nedaudz paslīdēju, un tad man tā “teicamniekošana” iegājās līdz pat Universitātes beigšanai. Toreiz pieci bija visaugstākā atzīme, un mana vidējā atzīme bija 5,00. Atbrauca aģente no universitātes un teica: “Tev pienākas stipendija kā teicamniekam, bet mēs nevaram to piešķirt, jo tu neesi komjaunietis.” Es neiestājos, bet stipendiju tomēr dabūju. Stipendija bija 765 rubļi, kā, salīdzinot ar elektrika mācekļa algu, bija trīs reizes lielāka.

tikai Latvijā. Tas nav patriotisms – esmu eiropietis, kurš šo zemi atstāt nevar.

Pieticība

Ko man vairāk vajag? Sieva man ir laba, bērni un mazbērni arī. Pat pensija ir sagrabināta, ar kuru varētu izdzīvot, ja mani izmestu uz ielas. Kopā ar vecāko māsu noprivatizēju māju Ogrē. Lielās pilis man nevajag, jo tās nav dzīvošanai. Drīzāk es pasapņoju – kā būtu, ja būtu vēl viena istaba, kurā varētu ielīst pastrādāt. Nav nekas tāds, par ko es varētu teikt – kāpēc es to neesmu sasniedzis. Esmu saņēmis tos novērtējumus, kurus biju pelnījis.

Tēls

Tā kā es dzīvoju sabiedrībā un neesmu meža cilvēks, tad man ir zināma atbildības sajūta, kā es izskatos, lai pats justos normāli. Man ir sieva, bērni un mazbērni, kuru dēļ es nevaru atļauties uztaisīt kādu triku.

Mans tēls ir parasts, jo es nesaskatu tajā neko īpašu. Tas nav cilvēks, kurš stingri iet uz mērķi un apzināti to izpilda. Man nav bijusi ļoti liela stingrība, jo es vienmēr esmu baidījies, ka izvirzītais ir pāri manām iespējām. Es neesmu primitīvs un no viszemākā sabiedrības slāņa, bet pie elitārās sabiedrības es noteikti nepiederu.

Sliktās īpašības

Es neizvirzu pietiekoši stingrus mērķus un pietiekoši stingri netiecos uz tiem. Dažreiz es mēģinu kliegt, bet, kad redzu, ka kāds no tā cieš, tad vairs neizdodas.

Ir jau man arī spītības elementi un arī nervozitāte par sīkumiem. Es labi zinu, ka sievai ir tiesības man aizrādīt, bet man



**Elmīra Zariņa un
Klementina Novika,**

Rektora sekretāres

Rektors Juris Zaķis šajos 13 gados ir pratis radīt pārliecību, ka LU vienmēr ir solīti priekšā citiem. Cilvēkam, kurš iet gaismas ceļu, tam arī pašam gaisma nāk pretī.

Nāk prātā tāds interesants atgadījums. LU jubilejā pie Lielās aulas durvīm stāvēja zēni – durvju sargi. Svinīgajā brīdī zālē iegāja koris, bet rektora Jura Zaķa deguna priekšā durvis tika aizcirstas: "Kas jūs būtu? Tur nedrīkst!"

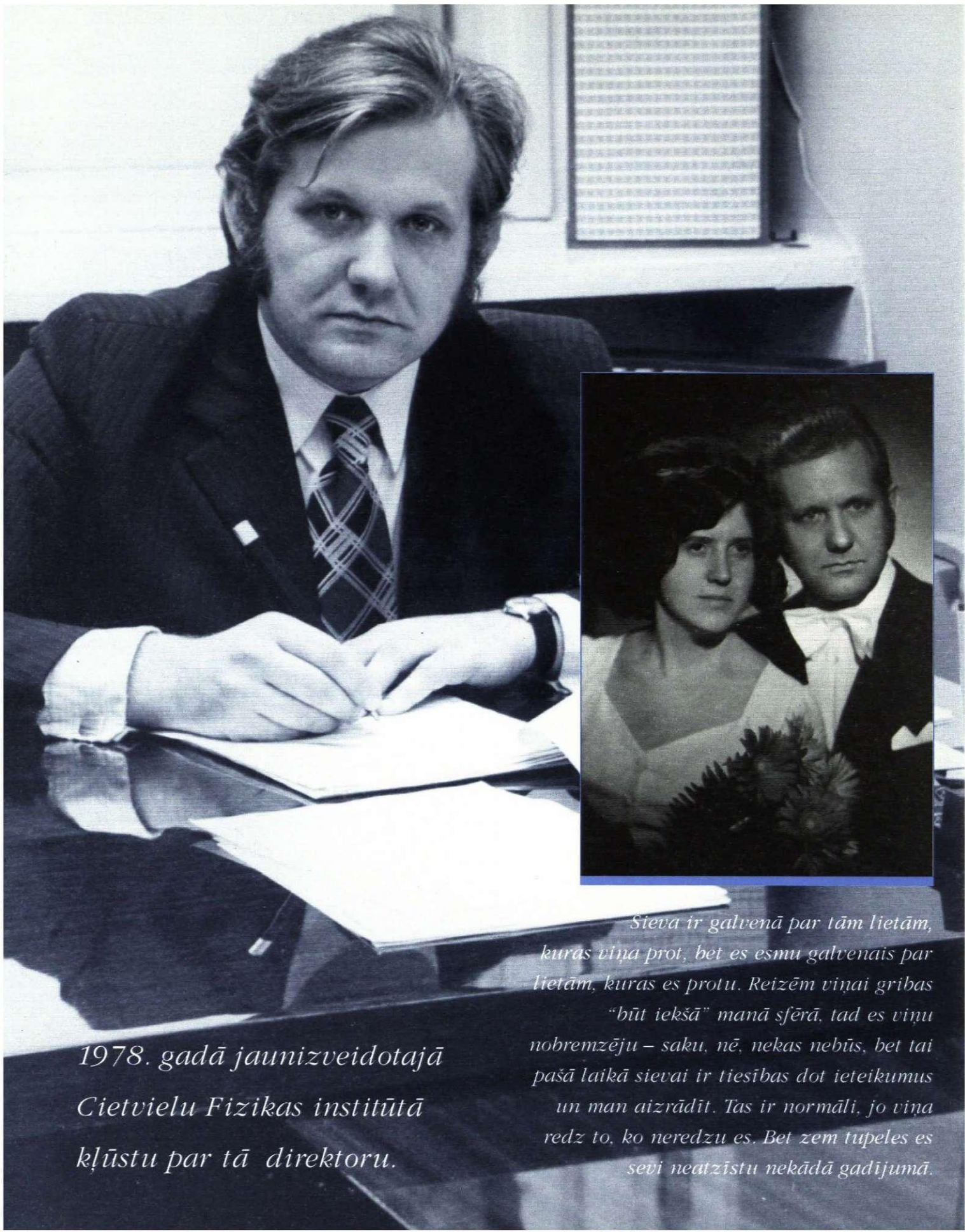


1974. gads



*Kad es atgriezos no Amerikas,
es, protams, nopirku auto.*

*Savā mūžā ar
savām rokām no pašiem
pamatiem līdz jumtam
esmu uzcēlis vasarnīcu
Saulkrastos. Vienīgais,
ko neesmu darījis –
apmetis māju no ārpuses.*



*1978. gadā jaunizveidotajā
Cietvielu Fizikas institūtā
kļūstu par tā direktoru.*

*Sieva ir galvenā par tām lietām,
kuras viņa prot, bet es esmu galvenais par
lietām, kuras es protu. Reizēm viņai gribas
"būt iekšā" manā sfērā, tad es viņu
nobremzēju – saku, nē, nekas nebūs, bet tai
pašā laikā sievai ir tiesības dot ieteikumus
un man aizrādīt. Tas ir normāli, jo viņa
redz to, ko neredzu es. Bet zem tupeles es
sevi neatzīstu nekādā gadījumā.*

gribas dot pretī. Kad es vadu kādu sapulci, un sākas runas ne par istajām lietām, es sabļauju uz kolēģiem.

Ģimenē tā nevar darīt, jo sieva nav nekāds padotais, un pret dzīvesbiedru nevar tādus paņēmienu lietot. Man reizēm sajūk, kad es esmu darbā un kad mājās.

Dusmas

Ja par mani atklāti pasaka kaut ko nievājošu, tas izraisa kādu reakciju, bet tās nav dusmas, tas ir impulss.

Bailes

Ir teiciens – bez mīlestības nedzīvojiet. Es nezinu, vai es pareizi definēju, kas ir mīlestība. Es nezinu, vai to pareizi saprotu – tā nav izskaidrojama.

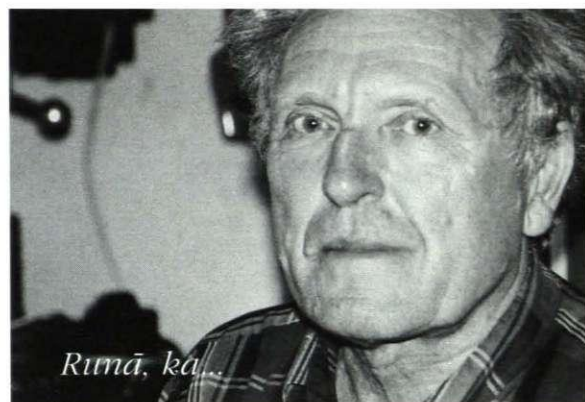
Tā ir sajūta, kura būtu izjūtama, ja tās nebūtu... Bet, ja es paliktu vidē, kur man nebūtu neviena, ko mīlēt, un mani neviens nemīlētu – no tā es baidos.

Ticība

Es ticu Dievam, un nav jau viņš tas, kas sēž uz mākoņa. Tās ir attieksmes, izjūtas, vērtības. Kā es varu neticēt tam, ko cilvēki ir pārdzīvojuši tūkstošiem gadu – tam ir jātic.

Ja runājam par cilvēkiem, man nav tāda principa – nekad vairs neuzticēties cilvēkam, kurš reiz mani pievilis.

Es zinu, ka var izdarīt kaut ko tādu, kas man nebūs pieņemams, bet tāpēc jau viņš nebūs pazaudējis tiesības saukties par cilvēku, un tāpēc es pats meklēju ticību. Mana ticība ir tik izplūdusi, ka tā nav koncentrēta uz kaut ko vienu.



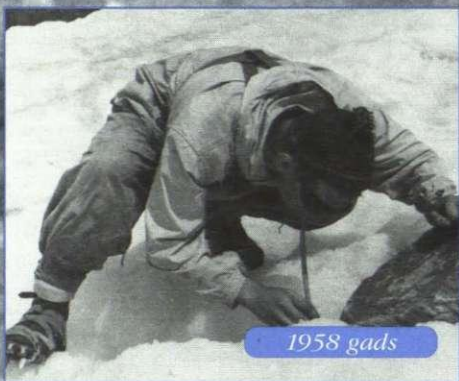
Māris Abele,

*Kursa biedrs,
LU Astronomijas institūta vadošais pētnieks*

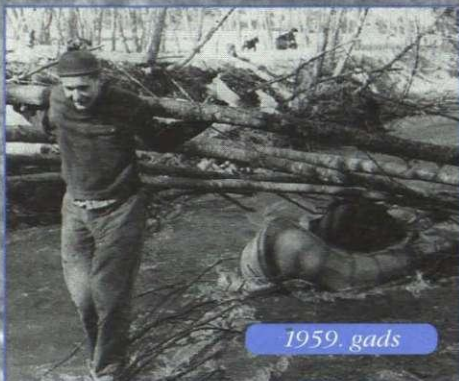
Juris Zaķis bija ļoti nopietns students, jo viņam visur bija teicamas atzīmes. Mēs daudzi studenti brīnījāmies – kā to var panākt? Juri Zaķi grupā cienīja. Viņš nebija no tādiem, kā saka, kurš "gāza podus", arī jokdaris nē. Manuprāt, viņš dažreiz pārāk daudz ko ņēma pie sirds, bet nekad to neizrādīja. Viņš nebija no tiem, kas sūdzējās pasniedzējiem. Toreiz tādu bija daudz.



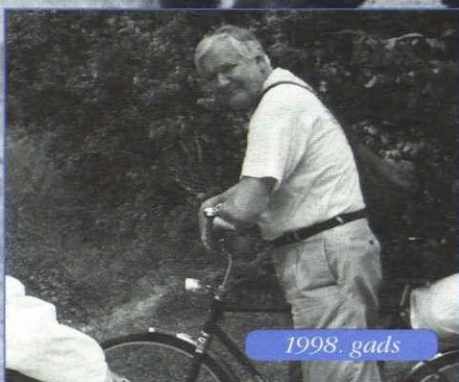
1956. gads



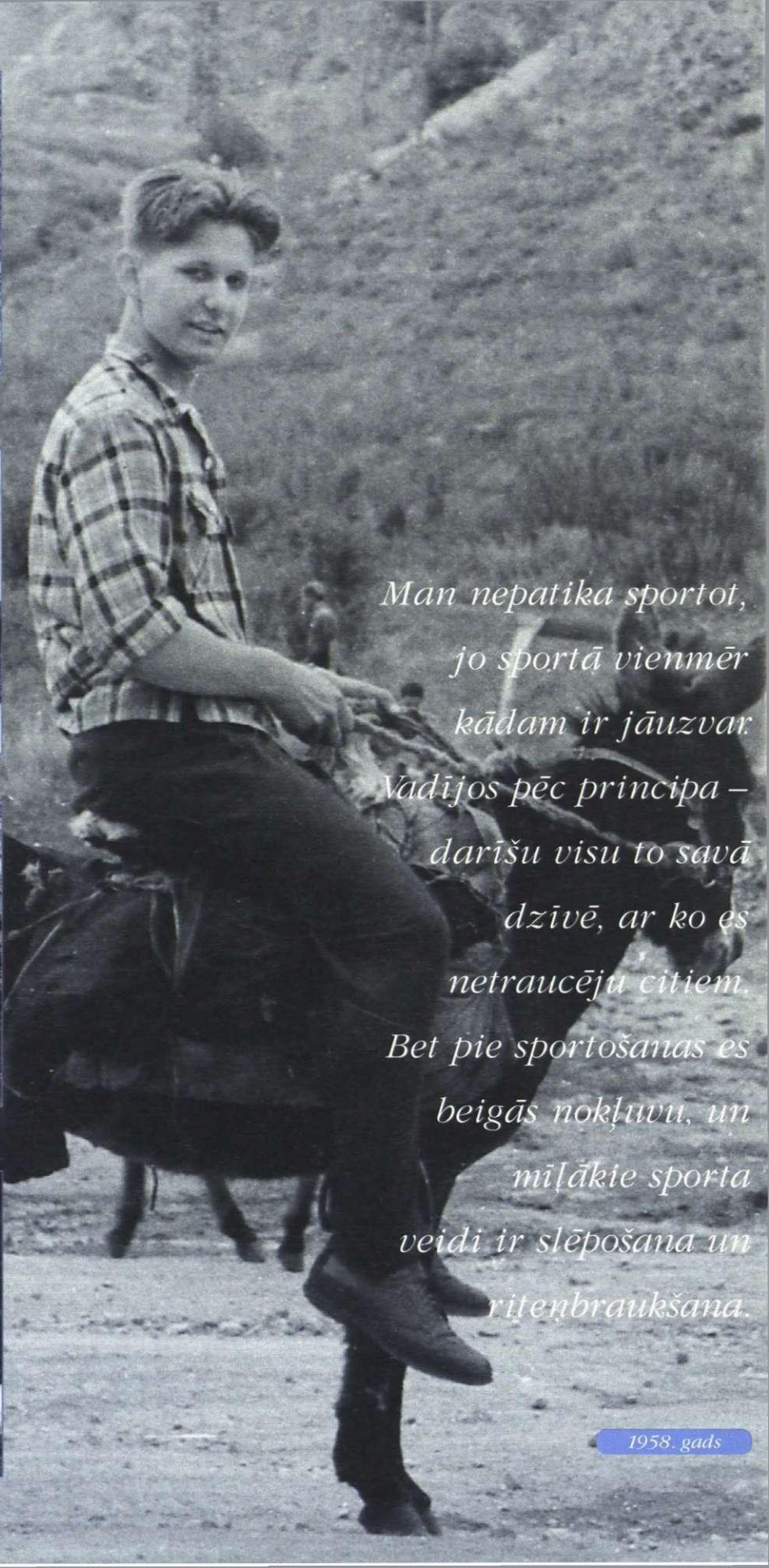
1958 gads



1959. gads



1998. gads



*Man nepatika sportot,
jo sportā vienmēr
kādam ir jāuzvar.
Vadijos pēc principa –
darīšu visu to savā
dzīvē, ar ko es
netraucēju citiem.
Bet pie sportošanas es
beigās nokļuvu, un
mīlākie sporta
veidi ir slēpošana un
ritenbraukšana.*

1958. gads

Reālists?!

Domāju, ka esmu abējāds. Ja pretstats reālajam ir ideālisms, tad bez ideālisma nevar Reālajam, materiālajam ir liela nozīme, bet tā nav vienīgā nozīme.

Ir divas pasaules – reālā un irreālā. Es nedomāju, ka šīs divas pasaules var savienot. Es labi varu iejusties abās pasaulēs, bet nevaru pateikt, kuras pasaules cilvēks esmu.

Es esmu tas, ko nes šī straume tieši šajā virzienā. Cita straume, citā virzienā nestu citu cilvēku. Ja atsakos no sava "es" un no "Jura" pārvēršos par "Jāni", tad esmu citā straumē. Es nezinu kāda būs nākošā dzīve – vai vispār tāda būs?

Es dzīvoju...

*Las priekštos par dzīvi un laimi
gan to gūcēšis aut atiem.*

*1990. gada marts –
Latvijas Universitāte atgūst
vēsturisko nosaukumu.*

*“Man ir tikai viena
Alma Mater. Tā dzimusi
1919. gada 28. septem-
brī mūsu tautas mēlē
nosaukta par Latvijas
augstskolu. No tās
dienas līdz šim brīdim
to neviens nekad nav
slēdzis. Bet tā ir
vairākkārt pārdēvēta –
tika saukta par Latvijas
Universitāti, Latvijas
valsts universitāti,
Universitāti Rīgā,
P. Stučkas Latvijas
valsts universitāti,
Darba Sarkanā Karoga
ordeni apbalvotā P.
Stučkas Latvijas valsts
universitāti – līdz
šodien atkal pārtapusi
par Latvijas
Universitāti”*

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

Mana Alma Mater

Man ir tikai viena Alma Mater. Tā dzimusi 1919. gada 28. septembrī mūsu, tautas mēlē nosaukta par Latvijas Augstskolu. (...) Visi manas dzīves galvenie sasniegumi ir gūti ar šīs daudzveidīgās universitātes vārdu. Man tas ir daudz un nozīmīgi, par ko es esmu savai Alma Mater no sirds pateicīgs. Bet vai no manis kaut ko ir guvusi šī universitāte?

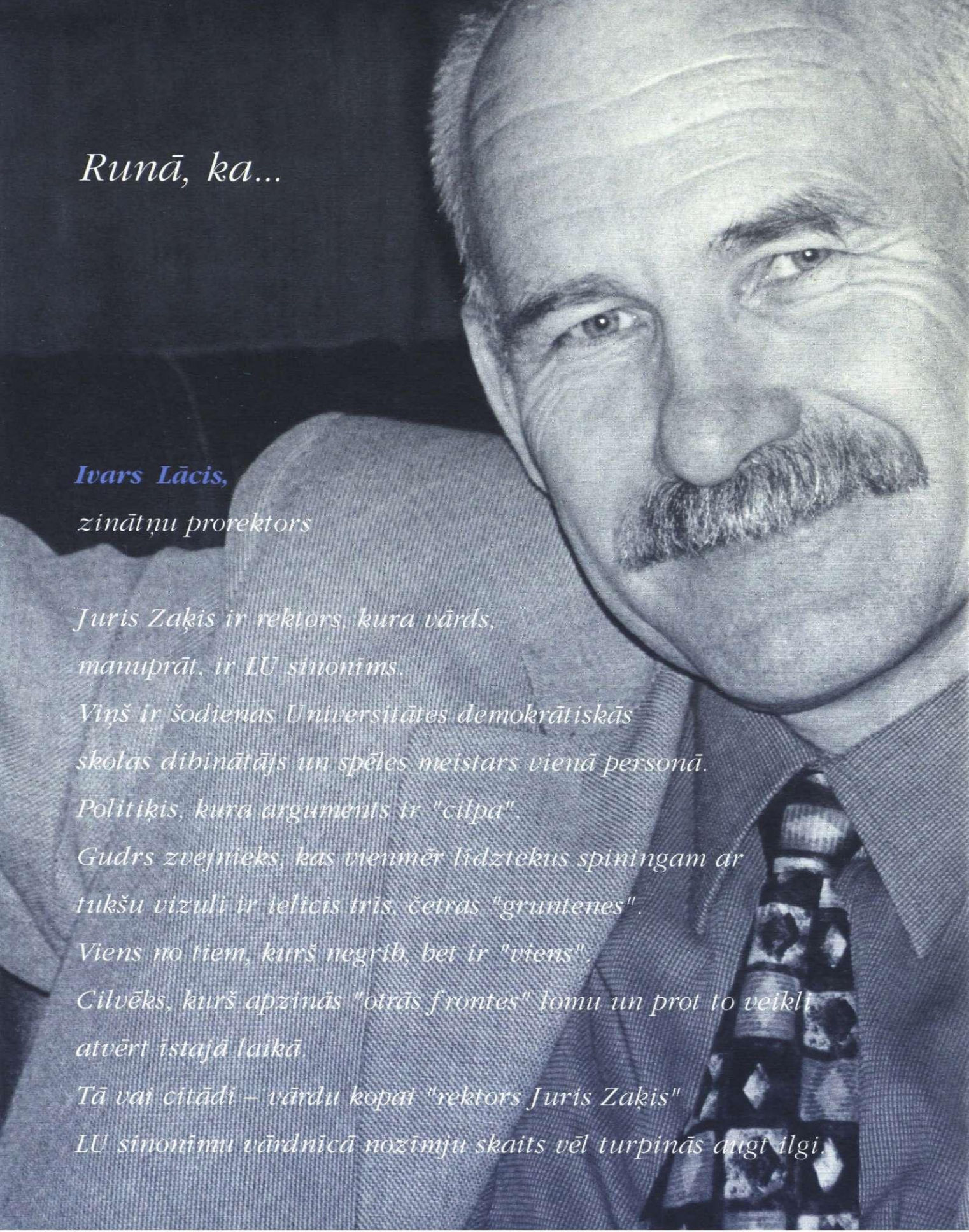
Juris Zaķis "Pulksteņa atvēršana"

Latvijas Universitāte manā dzīvē nozīmē praktiski visu. Universitāte izveidoja mani par cilvēku, jo mani uzskati par pasauli, cilvēkiem un attiecībām nostiprinājās tieši šeit uz šīs bāzes. Tad es kļuvu tik lepns, ka sapratu – es varu Universitāti pārveidot un to uzlabot.

Rektora amats nav sapnis

1984. gadā, kad es kļuvu par prorektoru apkārtējie vaicāja: "Kāpēc tu aizgāji no institūta, jo prorektors taču ir kritiens uz leju. Tu noteikti sapņo būt par rektoru." Lai cik tas jocīgi nebūtu, es par to nesapņoju. Līdz pat vēlēšanu brīdim man bija pārliecība, ka vairāk pieredzējušais konkurents Ribards Kondratovičs uzvarēs, tāpēc es uztvēru to kā zināmu humoru. Tikai tajā brīdī, kad mani ievēlēja, es sapratu, ka man ir jauns amats.

Mērķis bija attaisnot tās cerības, kuras uz mani lika, tāpēc es uzklaušīju apkārtējo novēlējumus. Uz mani liktās cerības es attaisnoju, labākajā gadījumā, tikai daļēji, jo visa mana darbība ir kompromisa meklēšana starp divām tendencēm – ko no manis gaida un ko es ar savu pieredzi un spējām novērtēju par pareizāko.



Runā, ka...

Ivars Lācis,
zinātņu prorektors

*Juris Zaķis ir rektors, kura vārds,
manuprāt, ir LU sinonīms.*

*Viņš ir šodienas Universitātes demokrātiskās
skolas dibinātājs un spēles metstars vienā personā.*

Politikis, kura arguments ir "cilpa".

*Gudrs zvejnieks, kas vienmēr līdztekus spiningam ar
tukšu vizuli ir ielicis trīs, četras "gruntenes".*

Viens no tiem, kurš negrib, bet ir "viens".

*Cilvēks, kurš apzinās "otrās frontes" lomu un prot to veikli
atvērt īstajā laikā.*

Tā vai citādi – vārdu kopai "rektors Juris Zaķis"

LU sinonīmu vārdnīcā nozīmju skaits vēl turpinās augt ilgi.

Nākošajam rektoram es vēlu, lai viņš noteikti nekopētu mani, tomēr mani cienītu un ar godu izturētos pret to, ko esmu izdarījis. Tomēr, lai viņš uzbūvētu uz pamatiem nākošo māju, kas nebūtu tāda pati kā šī, jo Universitātē nepārtraukti mainās paaudzes, un tā nedrīkst stāvēt uz vietas. Kustība ir galvenais, lai Universitāte nepārtraukti būtu jaunu nesoša.

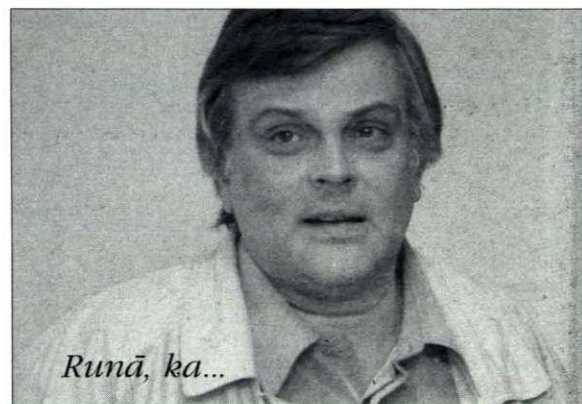
LU sliktu cilvēku nav, tāpēc Universitāte ir nokļuvusi labās rokās. Tomēr pēc tik daudz gadiem atkal ievēl fiziķi, tas nozīmē, ka fiziķi sevi ir pierādījuši kā uzticami cilvēki. Tas man ir liels pozitīvs aizkustinājums kā arī pārliecība, ka viņš nebūs sliktāks par mani. Es nevaru pateikt, ka Ivars Lācis būs labāks, bet viņš būs citādāks. Tomēr pēc definīcijas "katra nākošā paaudze ir labāka", es varu droši teikt, ka noteikti labāks.

Jaunā rektora vēlēšanās biju pilnīgi vienaldzīgs pret to, kurš uzvarēs, jo es zināju, ka jebkurā variantā pasaule bojā neaizies, un es būšu gatavs palīdzēt jebkurai no viņiem, ja tāda nepieciešamība būs.

Palikt tuvumā

Lai cik tas jocīgi nebūtu, man nav žēl šķirties no sava kabineeta, jo nokļūt šeit nav bijis mans sapnis. Tie 13 gadi ir radījuši pierāduma sajūtu un neko citu.

Par tuvākajiem sapņiem? Es domāju, ka esmu kaut ko pelnījis, un tā ir atpūta, bet, lai sāktu darīt ko citu... Esmu studentiem lasījis lekcijas, bet tie kursi bijuši slikti sagatavoti. Man ir bijis neērti un kauns no studentiem, ka eju pie viņiem nesagatavojies. Saskaitīšu visus atvaļinājumus, kas man pienākas, un tad es rakstīšu kursa aprakstus, memuārus par savu dzīvi, un tā būs liela bauda. Tad man, protams, tas apniks, un es sāksšu kaut ko citu. Tomēr, ja Latvijas Universitāte būs tālu no manis, tad gan es raudāšu.



Pēteris Laķis,

Latvijas Kultūras akadēmijas rektors

Šajos gados ir bijuši diezgan daudz pārpratumu un kuriozu sakarā ar mūsu uzvārdu līdzību.

Laikā, kad es strādāju LU Vēstures un filozofijas fakultātē, lekcijas tur lasīja arī Juris Zaķis un viņa dēls. Sagadījās

tā, ka vienā sesijā šim kursam bija tikai četri eksāmeni: katram Zaķim pa vienam un divi man. Atzīmju grāmatiņas toreiz aizpildīja laborante,

un viņa nebija lāga uzrakstījusi mana uzvārda "L". Vārdu sakot, visi

četri bija Zaķi. Tad mēs tā krustām šķērsām parakstījāmies un salikām atzīmes, neviens neskatījās uz

priekšmetiem, ieraudzīja tikai savu uzvārdu un parakstījās.

Beigās apmēram trešā daļa atzīmju bija aplamas.

Sieva, Anita Zaķe, juriste

*Par Zaķi? Par manu vīru Zaķi – viņam jau nepatīk, ka es viņu
tā saucu, bet man tā ir vienkāršāk.*

*Ar viņu iepazīnos jau 1962. gadā un kopā esam nostrādājuši
ilgus gadus. Kad viņš mani bildināja, man nemaz nebija divu
domu, ka ar viņu varētu neprecēties, jo zināju, kāds viņš ir.
Viņš ir godīgs, godprātīgs, ļoti gudrs. Viņš momentā var dot
atbildes uz jautājumiem. Tas ir apskaužami un ļoti reti ir tādi
cilvēki. Būtu labi, ja jaunajam rektoram būtu šīs īpašības.
Manās, sieviešu lietās viņš nejaucas un netraucē. Es, protams,
viņa lietās nejaucos, tāpēc mēs varam līdzās mierīgi pastāvēt
jau ļoti ilgus gadus.*



Visam ir savs sākums un savas beigas...

Ja es neaiziešu, tad tie, kuri ir zemāk, nevarēs pakāpties par vienu pakāpienu uz augšu, un visi iestrēgs tikai tāpēc, ka viens vecis augšā nevar un nevar aiziet prom. Patiesībā man pašam ir apnicis, jo nav vairs tās izdomas, kas bija sākumā, kad ienācu Latvijas Universitātē kā rektors.

Šis brīdis ir unikāls, jo man nav jāatskaitās kāda priekšā, kā arī neviens man nav teicis – vajadzētu aiziet. Šoreiz ideālāk nevarēja būt. Laiks ir ilgs, un kādam jau vajadzēja teikt, ka pietiek, bet tas izskatās tā formāli – žēl, bet es vairs nevaru būt.

Tik skaisti!

Tā gadās...

Patiesībā, rektors tāds pats cilvēks vien ir – ar tiesībām baudīt dzīvi, pārteikties un dažkārt izdarīt kādu nerātību. LU Studiju daļā jau vairākus gadus tiek apkopoti dažādi izteicieni, kas dzirdēti gan LU Vadības, Senāta sēdēs, sapulcēs, gan arī ikdienas sarunās. Ticat vai nē – visbiežāk “gudro pērlišu” autors ir bijis rektors.

2000. gadā

- LU strādāt bez izglītības ir grūti.
- Mēs visi esam pensijas vecumā, ne tikai es.
- Te neko nevar saprast – trīs projekti, un cik to lapu... bet uz zaļa papīra, tas nomierina.
[Par MK lēmumu par reorganizāciju]
- Es te citēšu prorektoru Lāci: “Mēs esam uzklājuši laulības gultu, nenāksi – pati vainīga.”
[Par AML pievienošanu LU]
- Mums ir tikai viena problēma.
- Ja jūs kāds nakti pamodinās, jums tūlīt ir jāpasaka, kā nosaka mācību maksu.
- Tikai nevajag – vienmēr, ja vīrietis ir dumjš, vainīgas ir sievietes.

1999. gadā

- Kad cilvēks lēni aizrāpo un smagi atkrit krēslā koridora galā, tas ir skaisti.
- Jūs neapšaubāmi esat miļākie no miļākajiem, un jūs paši pasakiet, kas ir nākošie miļākie.
- Es esmu tieši tāds, kāds izskatos.
- Augstskolai grēku nav, grēki ir konkrētiem cilvēkiem.
- Es tā jūtu, ka dzeru Lāča kafiju.
- Un tad es aizgāju pie baznīcas, un ar viņu izrunājos.

1998. gadā

- Es gribu zināt, kad LU docenti vienreiz beigs ēst profesorus.
- Vai jums tiešām roka celsies deviņdesmitgadīgam pateikt, ka viņš ir nekvalitatīvs?
- Izglītība ir glīta cilvēka taisīšana. Pedagoģija ir Spartas sistēma.
- Ja mēs dzemdējam bērnu, mēs noslēdzam integrācijas līgumu ar viņu, ja dzemdē cits – slēdzam līgumu par adoptāciju.

1997. gadā

- Es gribēju būt svēts un drusciņ laikam būšu.
- Pliki profesori LU nedrīkst būt!
- Ja mācībspēkus visus atlaidīs no darba, LU vien-alga funkcionēs. Studenti sēdēs bibliotēkā.
- Vispārcilvēciskās vērtības nāk kā nu kuram, citam - pat no Mezopotāmijas.
- Sieviete nevar izārstēt neviens vīrietis, kas nav lasījis franču romānus.
- LU jābūt skaidrībai, kādi pakalpojumi mums būs.
- Ja jums ir kaut mazākā iespēja būt laimīgiem, tad izmantojiet to!

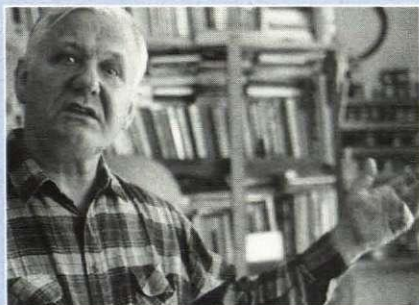
... jo dzīve piespiež...

Kad Ivars Lācis viesojās pie Jura Zaķa Ogrē, viņš apjuka, kad rektors uzsauca: “Lāci, beidz riet!!!” Izrādās Jurim Zaķim ir suns vārdā Lācis. “Tagad laikam būs jādod cits vārds, savādāk tā nesolīdi iznāk!”

Eskursijā uz Dānijas karalienes jahtas. “Tur bija tādi gari galdi, un stāvēja glāzītes, kur šņabis iekšā. Izdzeram tās, bet glāzītes tik smukas un virsū vēl tas kuģis! Tik skaisti izskatījās! Es tagad... tā lēni... slidinu glāzīti kabatā... Anita noskatās... un arī dara to pašu. Rezultātā mums ir 12 glāzītes, jo beigās gide teica, ka pie viņiem tā ir tradīcija – kurš izdzer glāzi, tas to ņem kā suvenīru. Mēs visas 12 gan neizdzērām, bet daudzi nepaņēma, un tā savācām pilnu komplektu.”

Jau tad, kad Valdis Birkavs bija “izkritis ārā” no saviem ministriem, es tā mazliet nepieklājīgi, uz ielas sveicinot, vaicāju: “Kā, tevi, tagad sveicināt vai nē?” Birkavs atbildēja: “Bet tevi jau arī drīz vairs nesveicinās!” Un tad mēs abi sākām smieties – jo tā būs.

Veikalā ieiet cilvēks un prasa: “Man to divu zaķu grāmatu!” (domāta Zaķu – rektora un viņa dēla grāmata). Pārdevēja atsaka: “Bērnu grāmatas ir citā nodaļā.”



Anda Zvingule

No studenta Zaķa līdz rektoram Zaķim

Dizains un datorsalikums

Ēriks Samulis

Foto

*Vilis Ivanovskis (vāka foto); Ivars Grāulejs (3., 6., 8., 12., 14., 30., 33. lpp);
Ēriks Samulis (9., 11., 13., 17., 21., 27., 28. lpp); Toms Grīnbergs (29. lpp);
Andris Dzenis (24. lpp); Arturo Mani (23. lpp)
un Jura Zaķa personīgais arhivs.*

Izmantoti citāti no J. Zaķa grāmatas "Pulksteņa atvēršana"

Korektore

Iveta Aizpure

Liels paldies par palīdzību grāmatas tapšanā

*Artim Ērglim un AS McĀbols, Antrai Tautkevičai, Egījai Hartmanei,
Edgaram Jaunupam, Jurim Milleram, Ērikam Samulim, Lolitai Spruģei,
Jānim Arvidam Plaudem, Irēnai Ondzulei*

Pateicamies par atbalstu

*Marutai Galeniecei, Ingūnai Minusai, Jurim Pūcem, Ilonai Baudai,
Elmīrai Zariņai, Klementīnai Novikai, Aļjai Sidarovai,
Latvijas Universitātes Studentu padomei, Latvijas Studentu apvienībai,
LU Ekonomikas un vadības un LU Fizikas un matemātikas fakultāšu
studentu pašpārvaldēm un visiem citiem, kuri deva ieguldījumu šīs
grāmatas tapšanā.*

Rīga, 2000 gads

